

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ № 38 ЧАСТИНА II

ББК 68.68

3-41

"Збірник наукових праць" включено до переліку наукових фахових видань України в галузі "Технічні науки", "Військові науки" – перелік № 1 (додаток до постанови президії ВАК України від 09.6.1999 р. № 1-05/7);

"Педагогічні науки" – перелік № 4 (додаток до постанови президії ВАК України від 09.02.2000 р. № 2-02/2),
"Психологічні науки" – перелік № 8 (додаток до постанови президії ВАК України від 11.4.2001 р. № 5-05/4).

Рекомендовано до друку рішенням ученої ради Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького від 29 березня 2007 року, протокол № 8.

Збірник наукових праць № 38. Частина II. – 3-41 Хмельницький: Видавництво Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, 2007. – 216 с.

Збірник наукових праць складений на підставі наукових і науково-методичних робіт науково-педагогічного складу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького.

ББК 68.68

© Видавництво Національної академії
Державної прикордонної служби України
імені Б. Хмельницького, 2007

Редактор С. С. Кондратюк

Коректори: О. В. Коломійчук, Л. В. Бала, В. А. Шликова
Комп'ютерна верстка С. І. Мороз

Здано до набору 29.3.2007. Підписано до друку 20.4.2007.
Формат 60x84/8. Гарнітура Arial. Тираж 100 прим.
Ум. друк. арк. 24,65. Обл.-вид. арк. 35,02.

Видавництво Національної академії
Державної прикордонної служби України
імені Б. Хмельницького
Свідоцтво про реєстрацію від 24.11.2000 р.
Серія ХЦ № 014. Зам. № 462

Редакційна колегія:

головний редактор – кандидат педагогічних наук,
професор Балашов В. О.;

заступники головного редактора – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
Торічний О. В.; Артьомов О. І.;

відповідальний секретар – Блажкун Ю. В.;

члени редакційної колегії:

військові науки: голова напрямку – доктор військових наук, професор Олексієнко Б. М.; секретар напрямку – кандидат військових наук, доцент Залож В. В.; доктор військових наук, професор Серватюк В. М.; доктор технічних наук, професор Шинкарук О. М.; доктор військових наук, професор Гордонов В. П.; доктор технічних наук, доцент Катеринчук І. С.; кандидат військових наук, доцент Ставицький О. М.;

технічні науки: голова напрямку – доктор технічних наук, професор Шинкарук О. М.; секретар напрямку – кандидат технічних наук, доцент Псьол С. В.; доктор технічних наук, професор Боровик О. В.; доктор технічних наук, професор Ковтун В. В.; доктор технічних наук, професор Ройзман В. П.; доктор технічних наук, доцент Катеринчук І. С.;

педагогічні науки: голова напрямку – доктор педагогічних наук, професор Романишина Л. М.; секретар напрямку – кандидат педагогічних наук, доцент Морозов С. Н.; доктор педагогічних наук, професор Гушулей Й. М.; доктор педагогічних наук, професор Грязнов І. О.; доктор педагогічних наук, професор Руснак І. С.; доктор педагогічних наук, професор Галімов А. В.; кандидат педагогічних наук Діденко О. В.;

психологічні науки: голова напрямку – доктор психологічних наук, професор Потапчук Є. М.; секретар напрямку – кандидат психологічних наук, доцент Волобуєва О. Ф.; доктор психологічних наук, професор Томчук М. І.; доктор психологічних наук, професор Сафін О. Д.; доктор психологічних наук, професор Москалець А. П.; доктор психологічних наук, доцент Матеюк О. А.

<i>Сичевський Ю. О.</i> Формування відповідальності майбутніх офіцерів-прикордонників у педагогічній теорії та практиці	141
<i>Стадник Я. І.</i> Взаємодія викладача зі студентами у вищому навчальному закладі як педагогічна проблема	144
<i>Торічний О. В., Нагорічна О. С.</i> Особливості професійного навчання працівників митних органів у системі освіти дорослих	147
<i>Трембовецький О. Г.</i> Розвиток професійної спостережливості офіцерів-прикордонників як психолого-педагогічна проблема	150
<i>Федик О. Л.</i> Напрями розвитку пізнавальної активності курсантів	153
<i>Шевчук В. М.</i> Формування екологічної свідомості офіцерів-прикордонників у системі неперервної освіти	156
ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ	
<i>Багрій Г. А.</i> Психологічні особливості навчання іншомовної фахової лексики студентів – майбутніх товарознавців у митній справі	159
<i>Боровик О. В.</i> Детермінанти та чинники формування патріотичної свідомості учнів аграрних ліцеїв	162
<i>Васильчук І. І.</i> Організаційно-психологічні умови вдосконалення кадрового менеджменту в органах охорони державного кордону	165
<i>Григоренко О. П.</i> Соціально-психологічні аспекти формування трудових колективів у сільськогосподарському виробництві	168
<i>Демський В. В.</i> Методи та методики вивчення професійної рефлексії офіцера-прикордонника	171
<i>Казьмірчук С. О., Мельничук С. П.</i> Умови формування професійних якостей особистості у процесі модульного навчання	174
<i>Ковальчук С. Ю.</i> Передумови становлення професійного орієнтування персоналу підрозділів прикордонного контролю	177
<i>Краснопера Т. В.</i> Особливості використання технічних засобів навчання у процесі формування навичок аудіювання студентів вищих навчальних закладів	180
<i>Матеюк О. А.</i> Можливі форми, сили та засоби інформаційного впливу на ймовірного противника у мирний та воєнний час	183
<i>Оверчук В. А.</i> Динаміка емоційних виявів як механізм адаптації до навчання першокурсників з особливими потребами	186
<i>Пілішек С. О.</i> Психолого-педагогічний аспект структури особистості вчителя (модель особистості викладача)	189
<i>Приходько І. І.</i> Особливості психологічного забезпечення професійної діяльності співробітників спеціального миротворчого підрозділу Міністерства внутрішніх справ України на етапі підготовки до місії у Косово	192
<i>Скиба К. М.</i> До проблеми змісту поняття "мислення"	195
<i>Старобрянська К. Я.</i> Психологічні особливості навчання усного мовлення	198
<i>Стасюк Є. В.</i> Офіцер-психолог органу охорони державного кордону у вимірах професійної діяльності	201
<i>Хіміч В. В.</i> Обґрунтування вимог до керівника прикордонного підрозділу як суб'єкта розв'язання міжособистісних конфліктів серед підпорядкованого особового складу	204
<i>Якимчук А. В.</i> Проблема саморегуляції психічної стійкості начальників оперативно-розшукових підрозділів Державної прикордонної служби України	207
<i>Якимчук Ю. В.</i> Структурні особливості комунікативних здібностей	210

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СПІВРОБІТНИКІВ СПЕЦІАЛЬНОГО МИРОТВОРЧОГО ПІДРОЗДІЛУ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ НА ЕТАПІ ПІДГОТОВКИ ДО МІСІЇ У КОСОВО

УДК 159.9-057.36

І. І. Приходько

Академія внутрішніх військ МВС України

Проблема психологічного забезпечення професійної діяльності співробітників органів внутрішніх справ (ОВС) та особового складу внутрішніх військ МВС України набуває особливого значення на сучасному етапі реформування та подальшого розвитку МВС, коли підвищуються вимоги до кадрового потенціалу, підготовленості співробітників ОВС та особового складу внутрішніх військ до виконання завдань в екстремальних умовах, таких як участь у миротворчих місіях з підтримки миру в різних регіонах.

Вивченням різноманітних аспектів миротворчої діяльності, а також проблемою відбору особового складу до миротворчих підрозділів займалися М. С. Корольчук, О. І. Кузьмук, Т. П. Паронянц, Д. І. Сохадзе, О. О. Телічкін та ін. [1; 3–5]. У своїх дослідженнях вони встановили, що у співробітників МВС і військовослужбовців миротворчих підрозділів через неякісний професійний психологічний відбір (ППВ) та недостатню сформованість професійно важливих психологічних якостей можуть виникати різні психогенні розлади, які знижують ефективність їхньої професійної діяльності [3]. Однак психологічне забезпечення миротворчої діяльності як цілісної системи, спрямованої на підтримку високої бойової готовності особового складу, не було предметом їхніх досліджень.

Метою статті є виявлення особливостей психологічного забезпечення професійної діяльності співробітників Спеціального миротворчого підрозділу (СМП) МВС України на етапі підготовки до миротворчої місії у Косово.

Спеціальний миротворчий підрозділ МВС України введений у Косово (територія Сербської республіки, яка раніше входила до складу колишньої Югославії) в 1999 році за рішенням Ради безпеки Організації Об'єднаних Націй (ООН), їхнє перебування було схвалено спеціальним рішенням Президента України, Верховною Радою України й постановою Кабміну України [2]. Необхідно відмітити, що співробітники СМП виконують миротворчу місію й у цей час, строк перебуван-

ня співробітників підрозділу в місії становить один рік. У даному підрозділі проходять службу співробітники органів внутрішніх справ (міліціонери) і військовослужбовці внутрішніх військ (ВВ) МВС України.

Основною метою спеціального миротворчого підрозділу МВС України є підтримка правопорядку й миру в Косово, а також рішення завдань із запобігання протиправним діям населення, стримування та припинення міжнародних конфліктів.

Професійний відбір кандидатів до направлення у миротворчу місію у Косово є одним зі складових системи психологічного забезпечення. Психологічне забезпечення професійної діяльності співробітників СМП – це система заходів, які призначено для підтримки високої боєздатності особового складу, що складається з професійного психологічного відбору, соціально-психологічного забезпечення та психологічного супроводу професійної діяльності співробітників.

Психологічне забезпечення професійної діяльності співробітників СМП можна умовно поділити на кілька етапів: передмісійний; місійний; постмісійний. Відповідно, кожен етап складається з декількох періодів.

На передмісійному етапі можна виділити початковий період, коли проводиться професійний відбір по місцю служби кандидата в місію (близько одного місяця), період проведення відбору в Спеціальному миротворчому центрі (СМЦ) Київського Національного університету внутрішніх справ (один – два тижні). Після зарахування до складу СМП починається підготовчий період безпосередньо до миротворчої місії (два – три тижні).

У початковий період, перед місією в Косово, увесь особовий склад у декілька етапів проходить систему професійного відбору. Вона починається в підрозділах внутрішніх військ (спочатку у військових частинах, після цього – в управліннях територіальних регіональних командуваннях ВВ МВС України), а також районних, міських та обласних відділах управлінь МВС України й Автономній республіці Крим,

де проходять службу майбутні кандидати в миротворчу місію. Ця система складається із саме професійного відбору, коли кандидат на ту або іншу посаду в СМП здає тести з професійної підготовки, а також медичного відбору й професійного психологічного відбору.

Оцінка рівня професійної підготовки, незалежно від спеціальності, на яку проводиться відбір кандидата в миротворчу місію, здійснюється на підставі наказу МВС України від 23.11.2003 р. № 1444 та складається:

з оцінки з вогневої підготовки (теоретична частина – знання матеріальної частини пістолета "Форт-12" та автомата АК-74, основ і правил стрільби з даних видів зброї, дотримання заходів безпеки; практична – виконання 1 вправи навчальних стрільб – необхідно влучити 3 постріли за 8 секунд по пояській фігурі на відстані 25 метрів);

знання керівних документів і законів, що регламентують діяльність правоохоронних органів (основних статей Закону України "Про міліцію" та "Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України", особливо положень розділу щодо застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї, а також обов'язків та прав співробітників міліції), які необхідні під час виконання СБЗ в умовах миротворчої місії;

визначення необхідного мінімального рівня фізичної підготовки для особового складу спеціальних підрозділів (крос на 1 км, біг 100 м, підтягування на поперечині, оцінюється правильність та якість виконання спеціальних прийомів і ведення рукопашного бою) на підставі даного наказу, де викладено основні нормативи з фізичної підготовки співробітників ОВС; оцінки рівня фахової підготовки з обраної спеціальності, на яку планується кандидат для подальшого проходження служби у миротворчій місії.

Після успішного складання тестів з професійної підготовки у своїх військових частинах внутрішніх військ або районних управліннях органів внутрішніх справ кожен кандидат направляється в обласні поліклініки МВС (медичний відбір) для проходження військово-лікарської комісії з метою визначення ступеня придатності до роботи в місії.

Психологом підрозділу за місцем роботи (служби) кожного кандидата складається соціально-психологічна характеристика, у якій указуються психологічні особливості особистості та робиться висновок про готовність (придатність) до виконання миротворчої місії.

Паралельно в центрах професійного психофізіологічного відбору й психіатричної допомоги управлінь МВС областей проводиться професійний психологічний відбір кандидатів у місію. Він складається з поглибленого вивчення індивідуально-психологічних властивостей особистості кожного кандидата за допомогою обов'язкового психодіагностичного інструментарію, також оцінюється рівень розвитку певних психо- і сенсомоторних реакцій організму із застосуванням спеціальних апаратних методик (психофізіологічний відбір).

Медичний відбір проводиться на підставі наказу Міністра внутрішніх справ України від 6.02.2001 р. № 85 і Міністра оборони України від 4.01.1994 р. № 2, військово-лікарською комісією в поліклініках управлінь МВС областей. За висновком про стан здоров'я кандидата приймається рішення про придатність до направлення в миротворчу місію.

Після всієї процедури професійного відбору робиться загальний висновок про професійну придатність до направлення в миротворчу місію; документи кандидата направляються в Міністерство внутрішніх справ і Головне управління внутрішніх військ. Якщо приймається позитивне рішення про направлення у місію, то ці матеріали надходять у Спеціальний миротворчий центр Київського Національного університету внутрішніх справ.

Проведення відбору триває в навчальному центрі Спеціального миротворчого центру Київського Національного університету внутрішніх справ, куди прибувають кандидати для винесення остаточного рішення про придатність до направлення в місію у Косово. Фахівцями Організації Об'єднаних Націй, які працюють у Косово, оцінюється за допомогою спеціальних тестів рівень знання кандидатами англійської мови. Володіння зброєю оцінюється на заліку з вогневої підготовки, що складається з теоретичної та практичної частин. Викладачами університету та методисти СМЦ оцінюють професійну підготовку кандидатів, а фахівці відповідних департаментів МВС оцінюють рівень підготовки з обраної спеціальності. Спеціалісти Центру практичної психології МВС України за допомогою різного психодіагностичного інструментарію уточнюють деякі індивідуально-психологічні якості кандидатів, необхідні для успішної професійної діяльності в миротворчій місії. При виникненні сумнівів щодо стану здоров'я, кандидати вибірково можуть бути направлені на повторну військово-лікарську комісію в Центральний госпіталь МВС України.

Після цього атестаційна комісія МВС виносить остаточне рішення про придатність кандидата для направлення в миротворчу місію в Косово у складі СМП. Коли підрозділ сформований загалом, починається етап планування й реалізації заходів щодо різних видів професійної діяльності перед відправленням у місію.

Основна мета психолога Спеціального миротворчого підрозділу на даному періоді (перед місією в Косово) – підготувати особовий склад до виконання службово-бойових завдань, коли може виникнути реальна загроза їхньому життю й здоров'ю. Особливості психологічної підготовки особового складу перед направленням до миротворчої місії у Косово залежить від наявності факторів, що негативно впливають на психологічний стан особового складу Спеціального миротворчого підрозділу [4; 5], а саме:

складна політична ситуація в районі виконання миротворчих завдань (невизначеність державного статусу Косово, прагнення місцевого керівництва до самовизначення і побудови нової незалежної держави);

постійна бойова готовність особового складу (після надходження команди з регіонального центру проведення спеціальних операцій максимально швидко повне екіпірування особового складу СМП у будь-який час доби і висування у район виконання службово-бойових завдань);

не завжди позитивне ставлення місцевого населення (як албанців, так і сербів) до українських поліцейських, особливо під час виконання різних спецоперацій; напружений графік несення служби та бойових чергувань;

перебування особового складу СМП на великій відстані від близьких і родичів, часті ускладнення при вирішенні проблем, що виникають у близьких на Україні; недостатнє інформаційне забезпечення з України; складні клімато-географічні умови високогір'я [3; 4].

Аналізуючи вищенаведене, можна зробити певні висновки.

1. Психологічне забезпечення професійної діяльності співробітників Спеціального миротворчого підрозділу МВС України у Косово – це система заходів, які призначено для підтримки високої боєздатності особового складу, що складається з професійного психологічного відбору, соціально-психологічного забезпечення та психологічного супроводу професійної діяльності співробітників.

2. Існує багатоетапна система професійного психологічного відбору кандидатів у Спеціальний миротворчий підрозділ МВС України у Косово, що дозволяє більш якісно виявити осіб, які за своїми професійно важливими психологічними якостями придатні до діяльності у миротворчій місії у Косово.

3. Психологічна підготовка перед направленням до місії являє собою систему взаємозалежних заходів, спрямованих на формування в особового складу підрозділу психологічних якостей, що забезпечують їхню психологічну готовність до активних та ефективних дій в екстремальних умовах і стійкість психі-

ки до впливу негативних факторів, яка поділяється на загальну, спеціальну та цільову.

4. Психологічна підготовка особового складу перед направленням до миротворчої місії повинна проводитись з урахуванням специфічних факторів, які негативно впливають на психологічний стан співробітників Спеціального миротворчого підрозділу.

У подальших дослідженнях необхідно зосередити увагу на питаннях психологічного супроводу діяльності співробітників Спеціального миротворчого підрозділу МВС України у Косово, яка часто відбувається в екстремальних умовах, пов'язаних з ризиком для здоров'я та життя особового складу.

Список використаної літератури

1. Кузьмук О. І. Миротворча діяльність у спектрі пріоритетних функцій Збройних Сил України XXI сторіччя // Наука і оборона. – 2001. – № 4. – С. 3–10.
2. Рішення Президента України "Про напрямок миротворчого контингенту для участі України в міжнародній миротворчій операції в Косово, Союзна республіка Югославія" від 14.07.99 р. № 852/99, що було схвалено Верховною Радою України від 30.08.1999 р. № 1006-XIV і Постановою Кабінету Міністрів України від 30.08.1999 р. № 1605.
3. Паронянц Т. П. Виникнення і прояв післятравматичних стресових розладів у працівників органів внутрішніх справ в умовах виконання миротворчої місії ООН (на прикладі колишньої Югославії): Автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.06 / Національний ун-т внутрішніх справ – Харків, 2004. – 21 с.
4. Сохадзе Д. І. Професійний психологічний відбір кандидатів для комплектування підрозділів миротворчих сил: Автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.09 / Харківський військовий ун-т. – Харків, 2004. – 18 с.
5. Телічкін О. О. Психологічна адаптація співробітників поліції до несення служби у миротворчій місії: Автореф. дис. ... канд. психол. наук. – Харків, 1998. – 17 с.

*Рецензент – кандидат психологічних наук
С. А. Чистяков*